

Somlyó Zoltán versei fiához
Első dalom a fiamnak

*Tenéked írom ezt a dalt
 kis kéthetes fiam!
 A földön kéthetes fiú
 tudom, hogy mennyi van.
 De te enyém vagy, az enyém,
 ki oly rég vártalak!
 Hadd énekelje el e dalt
 az apai ajak!*

*Ma egy éve, hogy legelsőt
 dobbant feléd szívem.
 Anyád meg akkor láttam én
 S kis szemed szemiben.
 S ma itt vagy drága kisfiam,
 kis vendégem szegény,
 egy zsidó költő elhagyott
 S bús háza közepén.*

*Nagybatalmú az Istenünk,
 Ki jönnöd engedett,
 Ki elnyomott és megpörkölt
 Két vállamra letett.
 Ki megadta, hogy arcomat
 S szívem rád hagyhatom.
 Az egyik – nem nagy kincs leszen,
 a másik – bús nagyon...*

*Én is így kaptam kisfiam
 S viseltem csendesen.
 Most rád maradt ez arc, e szív,
 nincs bújja semmisésem.*

*De kötelesség jár vele
 S ezt soha ne feledd:
 judai vért bagyok reád,
 mely nőni fog veled!*

*Az év, melyben fogantatál,
 irtóztató... nehéz...
 Küzdünk a zsidó életért'
 de csak a szív s az ész!
 Kezünkhez vér, az nem tapadt
 az öklünk hallgatott.
 Apádnak tiszta a keze,
 nyugvást csókolhatod.*

*De meg ne tántorodj soha,
 ha szived meginog!
 Ha megpróbálnak egykoron
 majd a sötét kínok!
 Ha látod jönni majd feléd
 az ellenségedet:
 Mondd meg neki, hogy az apád
 eleget szenvedett*

*Zsidó vagy: annak is maradj,
 egyetlen szép fiam!
 Meglakolnak a hűtlenek,
 meg! meg! Mindannyian!
 Ha megfujják a harsonát
 majd ama nagy Napon:
 a lelkek fehér lepliben
 állj mellém, angyalom!*

*S ne haragudj rám, kisfiam,
 hogy könnyes a szemem,
 mert szegény vagyok s nincsen fám,
 Se egy csipet szenem.
 De lásd, oly súlyos az idő,
 Ökle arcomba csap:
 egy zsidó-költő, kisfiam,
 rossz hivatás manap...*

*...Jer, a karomba veszlek én,
 te gyöngye kéthetes,
 Anyád szívére teszlek én,
 ne sirj... Inkább neved!
 Nincs miért szégyelnünk magunk,
 hogy bölcsőd sincs, fiam:
 te az egyetlen vagy nekem
 S bölcső – az anyyi van!...*

Kisfiamnak

A numerus clausus hét éve után

*Lassan, lassan, kisfiacskám,
 ne siess úgy a növéssel!
 Maradj gyermek jó sokáig,
 ne félj tőle, le nem késel!
 Ne álmodozz még arrul te,
 hogy diplomához juss...
 Ugysem enged, ugysem enged
 a numerus clausus!...*

*Az a foltos kurta nadrág,
 hidd el: oly sok mindenre jó!
 Oly békésen ringatózik
 alatta a kis hintaló...
 Nem kötelez arra még, hogy
 igazság után fuss...
 Eltakarja előled: mi
 a numerus clausus...*

*Egy kis karéj vajaskenyér,
 meg egy kis ábécés füzet:
 elég néked ennyi!... Hagyd a
 lángolást, a nemes tüzet!...*

*Egy kis zsidó lurkó dolga
 senkinek se kázuus.
 Temelleted elszalad még
 a numerus clausus...*

*Álomba ring a hintaló –
 s egy nap ügyis ledob téged.
 S kinyílt szemmel észreveszed
 a nagy magyar veszteséget!
 Hogy elveszett bitor-kézen
 annyi ősi szent juss...
 Mi lesz akkor már tenéked
 a numerus clausus?!...*

*A hintaló mind valódi
 Élő ló leszel, tüzes tálto!
 S te is ott leszel a sorban,
 mely fölött három szín szálldos...
 Akkor: előre! – fiam, hogy
 a nagy hazához juss! –
 Az lesz majd az igazi, a
 nagy numerus clausus!...*

Barmicvo...

Tizenhároméves fiainak!

*És ott állsz majd a templomi homályban,
vállad először fedi majd talisz...*

*Első utad a szentély zsámolyához:
az út, amely apáid fele visz...*

*És ott állsz majd: szívedben elfogódva,
szűz-lélekkal, remegő-boldogan...*

*Ezt az utat, ezt az utat ne hagyd el,
soba, semmiért, egyetlen fiam!...*

*és ott állsz majd az öregebb zsidók közt,
te: ártatlan kis hajtás, fiatal...*

*S szívedbe zeng majd az ősrégi ének,
amit mindnyájan zengünk: ez a dal...*

*Zsidó neved: Dóved... ezt se feledd!
gettóból jöttünk mindannyian...*

*De vissza a gettóba sose menj te,
ha fenyegetnek is vele, fiam!*

**Karinthy Frigyes
rajza**

*És ott állsz majd: te férfivé lett gyermek,
kire apák áldása s átka vár...*

*A templomból nem viasz rossz út semerre –
reád is csak apáid útja vár!...*

*Lábad nyomát a szél ha szét is szórja,
jóság s erősség tartson meg vigan!*

*Légy jó zsidó e rettentő világban:
a jó zsidó jó ember is, fiam!...*

Somlyó György Két „próba”-fordítás

1970-ben, a Költészet Napjai Budapesten elnevezésű nemzetközi költői találkozó egy része Balatonfüreden bonyolódott. Úgy esett, hogy egy kocsiban utaztam lefelé a találkozó egyik legillusztrisabb külföldi vendégével, Robert Gravesszel, akinek a római történelemtől szóló mindenütt (Magyarországon is) nagy sikert aratott regényei külföldön elhomályosították ezeknél sokkal jelentősebb költészetét (olyannyira, hogy az Írószövetség akkori elnöke szemrehányást tett nekem, mint a találkozó szervezőjének, hogy miért tartjuk ilyen nagy becsben ezt a „best-seller-írót”). Az angol irodalmi közvéleményt azonban ez a helyzet a legkevésbé sem befolyásolta, még abban sem, hogy Oxfordban évtizedeken keresztül ne őt válasszák meg a poétika tanszék vezetőjévé. A kocsiban természetesen a költészetéről beszélgettünk. Akkor, e véletlenül kialakult eszmecsere során fogalmazta meg azt a számomra máig emlékeze-

tes kis aforizmat, mely szerint „a versírás folyamatában az történik, hogy egy nyelvről, amelyet egyáltalán nem ismerünk, egy olyan nyelvre fordítunk, amelyet csak hézagosan ismerünk”. Úgy értve, hogy a bennünk megszülető vers még nem nyelven születik, s hogy voltaképpen hogyan, magunk se tudjuk, az a nyelv pedig, amin megírjuk – az anyanyelvünk –, olyan nyelv, amelyet sohasem tudhatunk teljesen. Ez nagyon is egybevágott azzal a bennem régóta megfogalmazhatatlanul gomolygó elképzeléssel, hogy a költészet tulajdonképpen mindig kikerülhetetlenül „fordítás”; hogy tehát voltaképpen mindig fordítást végzünk, következésképpen a fordítás mintegy matematikai értelemben vett „próbája” magának a költészetnek. Ebben egyrészt magyarázatát („mentségét?”) találtam annak a rögeszmés ragaszkodásnak, ami költői pályám legkezdetétől máig az idegen költészet fordításához köt, s amely ezt a „rög-

eszmét” elválaszthatatlannak érzi magától a költészet rögeszméjétől. Később aztán Roman Jakobsonnak, a strukturalista poétika nagy gondolkodójának számos idevágó s ezzel egybevágó gondolata, sőt tétélesen megfogalmazott szentenciája megerősített ebben.

Az itt következő két kis versfordítás nyilvánvalóan ennek a rögeszmének a jegyében készült, sőt ennek a rögeszmének szélsőséges, mondhatnám, „kritikus” megnyilvánulása. Hiszen ennek a két híres kis versnek már régóta, a számos gyenge mellett számos kiváló, sőt néhány remek magyar fordítása ismeretes. Csakhogy, a fentiekből értelemszerűen (vagy legalábbis a költészet „rációja” szerint) az is következik, hogy a fordítás sohasem lehet „tökéletes”; illetve a fordítás esetében mindig óhatatlanul kitapintható a tökéletlenség magának a költőnek a benső titka marad, egészen addig, míg ő maga is el nem feledkezik a csakis őbenne létrejött tökéletlenségről.

Ez a titka annak az első pillanatra nem világos jelenségnek, hogy még a legmesteribb, a maga nemében remekműnek tekinthető költői fordítás is mulandóbb, rövidebb életű, mint sokszor akár egy közepesnek mondható eredeti költemény, még a legzseniálisabb költők versfordításainak elévülési ideje is sokkal rövidebb, mint eredeti műveiké.

Ez az eleve tökéletlenségre ítéltettség magyarázza a világirodalom remekeinek folytonos újra- meg újr fordítását minden olyan irodalomban, ahol a „mű”-, illetve pontosabban versfordításnak nagy hagyománya és kialakult saját technikája van.

Ilyen módon próbáltam meg (kellett megpróbálnom), a sok értékes és szép magyar fordítás, Tóth Árpádé, Szabó Lőrincé és sok másé után is egy újabb (ha nem is „jobb”, de bizonyos árnyalatokban az eredetihez talán közelebb jutó) változatát adni a két híres-szép „rövidvers”-nek (ha sok más irodalomban külön műfajának tekintik a „hosszúverset”, miért ne nevezzük így az ilyen egyszerű ihletből oly szerencsésen született kis remekeket?) Ha csak egy újonnan felfedezett sorközi rímet (az *Őszi napban*) sikerült beleépítenem a magyar versbe, ha csak a *Vándor éji dala*-ban az egymásra rendhagyó módon rímelő jambikus, trochaikus és anapestikus soroknak disszonanciájából összeálló egyszerű harmóniáját sikerült valamivel jobban megközelítenem, úgy érzem, már érdemes volt. Az olvasón áll, figyelmén és érzékenységén múlik, észreveszi és méltányolja-e ezeket a „csekélységeket”. (Tudva, hogy a költészet maga lehet csekélység, de a költészetben egyformán minden *fontos*.)

Goethe *Vándor éji dala*

*Már minden hegy ormán
Csend lett.
Minden fa lombján
Elernyed
A susogás.
Madárka is hallgat az erdőn.
Várj, neked is eljön
A nyugovás.*

Rainer Maria Rilke *Őszi nap*

*Uram: itt az idő. A nyár betelt.
Fektesd el árnyékosat a napórán,
S ereszd a rónán szélnek a szelet.*

*Rendeld a gyümölcsnek: érjen be; add,
Hogy két forró nap érje, délies még,
Hogy édessége mind beteljesedjék,
S a nehez borban gyűljön a zamat.*

*Ki nem épített házat, sose fog,
Ki most maga van, marad is magára,
Virraszt, olvas, hosszú levélírássá
Kezd, s tétován bolyong a faszorok
Alatt, a kavargó avar nyomába.*